

מאז 1962 קהילה ויצירה יהודית

פעילויות הקהילה מתקיימות בסיוע הסוכנות היהודית לארץ ישראל

דבר תורה לשבת "עקב" תשע"א

20 באוגוסט 2011

מאת: גבי אלכסנדר

שבת שלום,

אבקש להקדיש את דבריי היום להוריי מרים לבית ארטמן-אשכנז, נכדת מי ששימש בקהילת קודש וינה בתפקיד חזן ומלמד יצחק אשכנז, ואהרן לבית אלכסנדר מהעיר שטגרד, בזמנו בגרמניה היום פולין. לפני חודש ימים ויותר, בי"ג בתמוז או 17 ביולי, סמוך לשבת פרשת בלק מלאו לי במזל טוב ס' (ששים) שנים. דבר התורה היום אמור להשתלב "בחגיגות" לציונו של נתון סטטיסטי זה.

כמו כן אני מבקש להקדיש את הדברים למי שקיפחו חייהם בפיגועי הטרור בדרום, בדרך לאילת, ביום חמישי, כמו גם לאירועים אשר התרחשו לאחר מכן, לאחל לכל הפצועים הרבים ויקריהם רפואה שלמה.

על פי הטקסטים השמורים אצלי, זאת הפעם השנייה שאני מביא "דבר תורה" לשבת פרשת עקב בקהילת מבקשי דרך. הפעם הקודמת הייתה בשנת 1999, ככל הנראה אחד מ"דברי התורה" הראשונים שלי מעל במה מכובדת ומאתגרת זאת. בנוסף על כך, פעמיים, בשנים 2005 ו-2008 הכנתי דברים לפרשת עקב בקהילת הר אל.

אמר פרופ' ישעיהו לייבוביץ בשיחותיו על פרשת השבוע, מבחינת הסגנון, תוכן הדברים ואופן הרצאתם, סדרת (פרשת) עקב היא המשכה הישיר של [פרשת] אתחנן. שתי הפרשיות גם יחד הן המבוא למאתיים המצוות המעשיות אשר נכללו בספר דברים. עקב, כך על פי לייבוביץ, "היא מרובת עניינים כבדי משקל ועמוקי משמעות, דברי תוכחה וייעוד לישראל, סקירה היסטורית על ההליכה במידבר, העלאת עניין ההתחייבות הגדולה הקרויה ברית עם-ישראל לעבוד את ה' בקיום התורה והמצוות...."

אנחנו נשמח לקבל את פניהם של חברינו
גם אם אין באפשרותם לשלם את המחיר המלא.

מאז 1962 קהילה ויצירה יהודית

פעילויות הקהילה מתקיימות בסיוע הסוכנות היהודית לארץ ישראל

חלק ניכר של ספר **דברים** מוקדש לנאומי-חוקים של משה. השמירה על החוקים/המצוות אמורה להבטיח את הורשת הארץ לבני ישראל ואת קיומם בה. ולהיפך, אי שמירה על החוקים, המשפטית והמצוות, היינו הפרת הברית בין עם ישראל לבין אלוהיו, תביא לגלותו של העם מארץ-ישראל. משה זוכה בספר זה למעמד של מנהיג העם, מורה הלכה ומעין מתווך בין העם לאלוהים. ומי הוא משה זה?

סמוך למותו באנגליה הוציא לאור זיגמונד פרויד את קובץ המאמרים האחרון שלו תחת הכותרת, **Der Mann Moses und die monotheistische Religion** (האיש משה והדת המונותיאיסטית). פרויד כינה את החיבור "רומן היסטורי" והעלה שם מארג של תיאורים בהן טען, בין היתר, כי מקורו של המונותיאיזם אינו יהודי אלא מיצרי. משה, לשיטתו של פרויד, לא היה עברי, אלא כהן או אציל מצרי ומונותיאיסט נלהב, אשר הושפע מרפורמות הדת של פרעה אמנחותפ הרביעי במאה ה-14 לפנה"ס, אשר ביקשו להפוך את אתון, אל השמש המצרי, לאל יחיד ועליון. הרפורמות נכשלו. כדי להציל את שרידי הדת המצרית המונותיאיסטית, העמיד משה את עצמו בראש שבט שמי מדוכא, הוציא את בניו מעבדות לחרות ויצר לאום חדש, הלאום העברי.

פרויד המשיך את סיפור המעשה בטענה שבני הלאום החדש התקשו לעמוד בדרישות הדת החדשה ורצחו בהתקוממות פראית את משה. זהו מעמד "הר סיני" והריקוד סביב לעגל הזהב המתואר בפרשת **עקב (דברים)**, החל מפסוק 11 בפרק ט'), "ויהי מקץ ארבעים יום וארבעים לילה, נתן ה' אלי את שני לוחות האבנים, לוחות הברית. ויאמר ה' אלי: קום, רד מהר מזה, כי שחת עמך, אשר הוצאת ממצרים; סרו מהר מן הדרך אשר צויתם, עשו להם מסכה. (...) ואפן וארד מן ההר .... וארא, והנה חטאתם לה' לאלהיכם, עשיתם לכם עגל מסכה, סרתם מהר מן הדרך אשר ציווה ה' אתכם."

אנחנו נשמח לקבל את פניהם של חברינו
גם אם אין באפשרותם לשלם את המחיר המלא.

מאז 1962 קהילה ויצירה יהודית

פעילויות הקהילה מתקיימות בסיוע הסוכנות היהודית לארץ ישראל

במאמרו "משה" לא הוציא אחד העם, חלילה, את משה להורג. על השאלה, מה טיבו של משה? ענה בנוסח המסורתי, "ולא קם עוד נביא בישראל כמשה". והמשיך שם, "ולא נביא כשאר נביאים, שמציאותם המוחשית נתגלתה בעמנו בצורתה האמתית רק בימי המלכים, אלא – כמו שקראו לו למשה בדורות המאוחרים – 'אדון הנביאים', כלומר טופסה האידיאלי של הנבואה הישראלית במובנה היותר צרוף והיותר נעלה."

איש אשכולות אחר אשר תהה על דמותו של משה היה דון יצחק בן-יהודה אברבנאל. כבר במאה ה-15, בפירושו לפרשת עקב תהה, "למה ישב משה רבינו עליו השלום בהר ארבעים יום וארבעים לילה, כל הזמן הרב ההוא, ולמה לחם לא אכל ומים לא שתה, כל אותם הימים והלילות? [ענה על כך אברבנאל] והנה לא ימלט שם שנאמר, שהוצרך [משה] לשבת בהר כל הזמן הרב ההוא בעבור הלוחות שנעשו באותו זמן. ולא היה אפשר עשייתם וחירתתם בזמן יותר קצר? (...) ושקר הוא [כך אברבנאל], שהיה העיכוב והישיבה בסיבת הלוחות, (...) ואם העולם בכללו נברא בששת ימים, איך נאמר שהלוחות יצטרכו לארבעים יום וארבעים לילה לעשייתם? [ואם בכל זאת נדרש לאלוהים ארבעים יום להכין את הלוחות, טען שם אברבנאל בציניות], וטוב היה שיעשה הקדוש ברוך הוא, ואחרי גמר למלאכתם יקרא אל משה ויתנם לידו." ותמוהה מכך, על פי אברבנאל, שהתהליך זה התרחש פעמיים.

ומדוע בכל זאת נדרשו ארבעים יום וארבעים לילה? כדי להבטיח את ההתבודדות של משה עשה האלוהים נס, שלא יאכל ולא ישתה, "כי בהשתמש הנפש בכלים הגשמיים לא תוכל להשתמש בהשגה האלוהית ההיא." רוצה לומר על פי אברבנאל, ההתבודדות משך פעמיים ארבעים יום וארבעים לילה, היא שהעלתה את משה מדרגה אנושית לדרגת אדון הנביאים.

בחקר המקרא מועלית שכיחות הטענה, שספר דברים או בשמו האחר משנה תורה הוא הספר אשר נמצא בבית המקדש בימיו של המלך יאשיהו כפי שמסופר בספר מלכים ב' ובספר דברי הימים ב'. שם, בספר דברי הימים ב', בפרק ל"ד החל מפסוק י"ד נאמר, "ובהוציאם את הכסף המובא בית ה' מצא חלקיהו הכהן את ספר תורת ה' בידי משה. ויען חלקיהו ויאמר אל שפן הסופר: ספר התורה מצאתי בבית ה'. וייתן חלקיהו את הספר אל שפן. ויבא שפן את הספר אל המלך. וגו'"

אנחנו נשמח לקבל את פניהם של חברינו
גם אם אין באפשרותם לשלם את המחיר המלא.

מאז 1962 קהילה ויצירה יהודית

פעילויות הקהילה מתקיימות בסיוע הסוכנות היהודית לארץ ישראל

סביר שהספר כפי שמצוי בידינו התגבש מאוחר יותר, אחר חורבן הבית הראשון, בזמן הגלות בבבל ואולי אף במהלך ימי בית שני. הסופר המקראי, או חוג החכמים אשר ערכו את כתבי המקרא, כך גם את ספר דברים, עקבו אחר קו אידיאולוגי מסוים. הם ביקשו להצדיק את מעשי האלוהים, להבין את פשרו ולעשות לתיקון דרכי העם. קו הטיעון אשר העלו היה, שממלכות ישראל ויהודה חרבו, לא משום שהאלוהים זנח את עמו והפר את בריתו אלא משום, שהעם לא היה נאמן לאלוהיו וסטה מדרך הישר.

אך, ביסוד הכתובים הללו מונחת הנחה נוספת, המלווה אותנו, לאורך הדורות עד ימינו אלה. אכן, התורה ניתנה לעם ישראל ללא תנאי. אך, הארץ, ארץ כנען, הארץ אשר נמצאו בה טרם כניסת בני ישראל אליה, "... ערים גדולות וטובות אשר לא בנית; בתים מלאים כל טוב אשר לא מלאת, ובורות חצובים אשר לא חצבת, כרמים זיתים אשר לא נטעת..." (דברים, ו:10-11), ארץ זו ניתנה לבני ישראל על תנאי. כנאמר בפרשת עקב (דברים, ח:19), "והיה אם שכוח תשכח את ה' אלהיך, והלכת אחרי אלהים אחרים, ועבדתם והשתחוית להם, העדותי בכם היום, כי אבד תאבדון. כגויים אשר ה' מאביד מפניכם, כן תאבדון, עקב לא תשמעון בקול ה' אלהיכם."

קו זה המשיך ישעיהו לייבוביץ כאשר טען בשיחותיו על פרשת השבוע, "שאם יבואו אומות העולם ויאשימו את ישראל בגזלת ארצות עמי כנען אשר קדמו לישראל בישיבה בחבל ארץ זה, יהיה לישראל פתחון פה להשיב להם, וזאת בלשון רש"י: כל הארץ של הקדוש ברוך הוא היא, הוא בראה ונתנה לאשר ישר בעיניו: ברצונו נתן להם (לכנענים) וברצונו נטלה מהם ונתנה לנו." והמשיך שם לייבוביץ, "וברצונו נטלה מישראל, ונתנה לרומאים, ונטלה מן הרומאים ונתנה לעברים, ונטלה מן הערבים ונתנה לצלבנים, ונטלה מן הצלבנים ונתנה לממלוקים, ונטלה מן הממלוקים ונתנה לתורכים, ונטלה מן התורכים ונתנה לבריטים, ובדורות האחרונים נטלה מהבריטים ונתנה לנו. (...). שהרי, ה' הוא בעל הארץ ולא אנחנו, וברצונו ידחה עמים מפני עמים ויורש ארצות תבל."

אנחנו נשמח לקבל את פניהם של חברינו
גם אם אין באפשרותם לשלם את המחיר המלא.

מאז 1962 קהילה ויצירה יהודית

פעילויות הקהילה מתקיימות בסיוע הסוכנות היהודית לארץ ישראל

זאת הארץ אשר נתונה היום כפיקדון בידינו, ארץ טובה. לפי הנאמר בפרשת עקב (דברים, ח:7 ואילך), "... ה' אלהיך מביאך אל ארץ טובה, ארץ נחלי מים, עינות ותהומות יוצאים בבקעה ובהר. ארץ חיטה שערה וגפן ותאנה ורמון, ארץ-זית שמן ודבש. ארץ אשר לא במסכנות תאכל בה לחם, לא תחסר כל בה, ארץ אשר אבניה ברזל ומההריה תחצוב נחושת. ואכלת ושבעת וברכת את ה' אלהיך על הארץ הטובה אשר נתן-לך." תיאור, שהוא ללא ספק, אידיאלי, מושלם. הסוגיה הבעייתית אינה אם הארץ טובה, אלא האם אנו החיים בה ראויים לה וכיצד עלינו לנהוג כדי שהארץ תשמר בידינו.

על פי השקפתי, לא ההקפדה היתרה על תרי"ג מצוות תבטיח את קיומנו כאן, אלא הסיכום אשר הושם בפי משה בפרשת עקב, כנאמר שם, פרק י' החל מפסוק 12, "ועתה ישראל, מה ה' אלהיך שואל מעמך? כי אם ליראה את ה' אלהיך, ללכת בכל דרכיו ולאהבה אותו, ולעבוד את ה' אלהיך בכל ללבך ובכל נפשך." פרופ' נחמה לייבוביץ כתבה בהקשר זה, "שני פסוקים אלה כוללים בתוכם את התורה כולה, את כל רצון הבורא בלשון קצרה ומתמצתת."

נוסח מאוחר יותר לאותם פסוקים, קולע עוד יותר להשקפת עולמי, לערכים על פיהם הוריחיננו וגידלו אותי משך כל ימי חיי. אלה מופיעים בסיום ההפטרה לפרשת הבר-מצווה שלי, פרשת בלק לאמור (מיכה, ו:8), "הגיד לך אדם מה טוב ומה ה' דורש ממך: כי אם עשות משפט, ואהבת חסד, והצנע לכת עם אלהיך."

הלואי אנחנו, העם בציון על כל רבדיו וגווניו ונדע לכבד דברים אלה.

תודה ושבת שלום!

אנחנו נשמח לקבל את פניהם של חברינו
גם אם אין באפשרותם לשלם את המחיר המלא.